

بررسی نقش پهپادها در استراتژی نظامی کشورها با بهره‌گیری از آموزه‌های استراتژیک سان‌تزو و کلان‌زویتس؛ مطالعه موردی: جمهوری اسلامی ایران

نیما رضایی^۱ | فتح‌اله پرتو^۲

چکیده

امروزه استفاده از پهپاد یا پرنده هدایت‌پذیر از دور در مأموریت‌های نظامی نقش‌ی روزافزون در استراتژی نظامی کشورها پیدا نموده است. جمهوری اسلامی ایران نیز در سالیان اخیر به‌کارگیری پهپاد در مأموریت‌های نظامی را افزایش داده است. در این پژوهش مأموریت پهپادهای ایرانی در شش دسته: الف (HSTAR؛ ب) C4؛ ج) تهاجمی- بمب‌افکن؛ د) نبرد هوایی؛ ه) جنگ روانی؛ و) جنگ الکترونیک تقسیم‌بندی می‌گردد. بنابراین، این پژوهش در پی پاسخ به این سوال اصلی که «با چارچوب قرار دادن آموزه‌های سان‌تزو و کلان‌زویتس، پهپاد چه نقشی در استراتژی کشورها (از جمله نظامی جمهوری اسلامی ایران) ایفا می‌نماید؟» این فرضیه را ارائه می‌دهد که «مطابق با آموزه‌های استراتژیک سان‌تزو، پهپاد ابزاری است که چهار کارکرد استراتژیک دارد: الف) می‌تواند به‌تنهایی یا به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ضعف دشمن را مورد حمله قرار دهد؛ ب) هم به‌تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی به تحقق هدف «شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» مساعدت شایانی می‌نماید؛ ج) موجب شناخت دقیق دشمن و کسب اطلاعات حساس از او می‌شود؛ و د) از آن‌جا که کل جنگ بر پایه فریب قرار دارد، می‌تواند با انجام جنگ الکترونیک فریب دشمن را محقق نماید و یا در فریب سامانه‌های راداری و پدافندی دشمن نقش مهمی ایفا نماید؛ هم‌چنین مطابق با آموزه‌های استراتژیک کلان‌زویتس، پهپاد ابزاری است که سه کارکرد استراتژیک دارد: الف) می‌تواند به‌تنهایی یا به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ثقل و قوت دشمن را مورد حمله قرار دهد؛ ب) هم به‌تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقشی اساسی در تحقق هدف «تخریب نیروهای مسلح دشمن» ایفا می‌نماید؛ و ج) به‌واسطه کارکرد عالی، تحمیل اراده و خواست سیاسی خودی به دشمن را تسهیل می‌نماید. مضاف بر پاسخ به سوال اصلی، در این پژوهش نگاه مقامات و استراتژی‌های نظامی ایالات متحده به پهپادهای ایرانی مورد واکاوی قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: پهپاد؛ جمهوری اسلامی ایران؛ استراتژی نظامی؛ سان‌تزو؛ کلان‌زویتس

مقدمه و بیان مسئله

هوایمای بدون سرنشین که در زبان فارسی «پهپاد» یا «پرنده هدایت‌پذیر از دور» نام گرفته در طول زمان‌های مختلف با اصطلاحات Pilotless Aircraft, Robot Planes, Drone, Remotely Piloted Aircraft (RPAs) و دیگر واژگان خوانده می‌شود و توصیف‌کننده پرنده‌ای است که بدون هیچ‌گونه سرنشینی و تحت کنترل، پرواز می‌کند. این‌ها اغلب اوقات «UAV»^۲ نامیده می‌شوند و هنگامی که با ایستگاه‌های کنترل زمینی و لینک‌های ارتباطی همراه می‌شوند «UAS»^۳ نامیده می‌شوند (Gertler, 2012, p. 1).

امروزه پهپادها نقشی انکارناپذیر در استراتژی نظامی کشورها پیدا نموده‌اند. میزان استفاده از پهپاد در مأموریت‌های نظامی به شدت افزایش پیدا کرده است. در سال‌های اخیر تصاویر زیادی از عملیات پهپادهای رزمی ایالات متحده (عمدتاً پهپادهای MQ-9B Reaper) در رسانه‌ها منتشر گردیده است. البته به واسطه انتشار این تصاویر، عامه مردم تنها با یکی از مأموریت‌های پهپادها یعنی پرتاب بمب‌ها و موشک‌های هوشمند و نقطه‌زن آشنایی دارند، حال آن‌که پهپادها می‌توانند مأموریت‌های مختلفی را به انجام برسانند.

«فرانسیس فوکویاما»^۴ در مقاله‌ای با عنوان «نقش پهپادها در خاورمیانه»^۵ عنوان می‌دارد که پهپادها ... نسبتاً ارزان هستند، مغلوب ساختن آن‌ها دشوار است و زندگی خلبانان انسانی را در معرض خطر قرار نمی‌دهند.^۶ در سراسر جهان، نظامیان در حال تلاش برای یافتن شیوه دفاع از خود در برابر پهپادها هستند و مشخص نیست چه کسی در مسابقه تسلیحاتی میان پهپادها و تمهیدات [یا اقدامات] ضد پهپادی پیروز می‌گردد.^۷ بسیاری از منتقدان آمریکایی سیاست‌های پهپادی ایالات متحده هنوز هم در جهانی زندگی می‌کنند که [در آن،] ایالات متحده و اسرائیل اصلی‌ترین کاربران این فناوری^۸ هستند. اما آن جهان در حال حاضر ناپدید شده است و جای خود را به سرعت

۱. البته Drone با RPVs تفاوت دارند. آن‌ها به منظور پرواز به صورت خودگردان (to fly autonomously) طراحی شده‌اند.

2. Unmanned Aerial Vehicle

3. Unmanned Aerial System or Unmanned Aircraft System

4. Francis Fukuyama

5. Droning On in the Middle East

6. they are relatively cheap, hard to defeat, and don't risk the lives of human pilots

7. it is not clear who will win the arms race between drones and drone counter-measures

8. main users of this technology

به جهانی می دهد که در آن پهپادها به تسلیحات اصلی میدان جنگ^۱ تبدیل شده اند. امری [بدیهی] که به نظر می رسد طی ده سال آینده پیش بینی هر شخصی باشد (Fukuyama, 2021).

«فو کویاما» درست می گوید. امروزه نه تنها ایالات متحده و رژیم صهیونیستی که کشورهای نظیر جمهوری اسلامی ایران و ترکیه نیز ساخت و استفاده انبوه از پهپادها در مأموریت های مختلف نظامی را در دستور کار قرار داده اند. البته بخش اندکی از مأموریت های پهپادهای ایرانی در رسانه ها منتشر گردیده است. تصاویری که پهپادهای شناسایی ایرانی از ناوهای هواپیمابر آمریکایی در خلیج فارس ضبط می کنند در کنار تصاویر پهپادهای رزمی ایران در حمله به اهداف زمینی (نظیر شاهد ۱۲۹ یا پهپادهای انتحاری) تنها دو مأموریت خاص پهپادهای ایرانی را بر ذهن متبادر می سازند، حال آن که مأموریت پهپادهای ایرانی را می توان در شش دسته: الف) ISTAR؛ ب) C4؛ ج) تهاجمی - بمب افکن (Attack- Bomber)؛ د) نبرد هوایی (Air Combat)؛ ه) جنگ روانی (Psychological Warfare)؛ و) جنگ الکترونیک (Electronic Warfare or EW) تقسیم بندی نمود.

اما سوالی که پیش می آید آن است که آیا با بهره گیری از آموزه های دو استراتژیست بزرگ تاریخ یعنی سان تزو و کلایویتس می توان نقش پهپادها در استراتژی های نظامی کشورها به صورت عام و جمهوری اسلامی ایران به صورت خاص توضیح داد و تبیین نمود؟ پژوهش حاضر حول این دغدغه قوام می یابد.

اگرچه این دو استراتژیست قرن ها پیش تر زندگی می کردند و پهپاد در زمان هیچ یک از این دو استراتژیست بزرگ ساخته و به کارگیری نشده بود، لکن با استفاده از آموزه های این دو استراتژیست بزرگ می توان نقش پهپادها در استراتژی نظامی کشورها را توضیح داد.

کاربرد گسترده پهپاد در مأموریت های نظامی، لزوم شناخت دقیق ابعاد استراتژیک این سلاح را لازم و ضروری ساخته است و یکی از اهداف اصلی این پژوهش نیز همین موضوع می باشد. اگرچه شناخت پهپادها در بعد فنی - عملیاتی در حیطه وظایف متخصصان فنی قرار دارد، لکن لازم است که در بعد استراتژیک (راهبردی) و حتی تاکتیکی (راهکنشی) نیز به بررسی نقش این تجهیزات پرداخت. جامعه دانشگاهی خارج از نهادهای نظامی شناخت دقیقی از این تجهیزات

1. Central battlefield weapons

پیشرفته در حوزه استراتژیک (و نه فنی) ندارد. لازم است که اهمیت استراتژیک پیادها با استفاده از دیدگاه‌های دو استراتژیست بزرگ جهان یعنی سان تزو و کلازویتس که در نزد جامعه دانشگاهی شناخته شده می‌باشند، توضیح داده شود و اصطلاحاً اهمیت استراتژیک پیادها به زبان دانشگاهی بازگو گردد و شرح داده شود. بنابراین، هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی نقش پیادها در استراتژی نظامی جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از آموزه‌های سان تزو و کلازویتس می‌باشد.

هم‌چنین تلاش می‌گردد به این سوال فرعی که ایالات متحده چه نگرشی در خصوص به‌کارگیری پیاد در مأموریت‌های نظامی توسط جمهوری اسلامی ایران دارد، نیز پاسخ داده شود. از نظر تجزیه و تحلیل این پژوهش در زمره تحقیقات توصیفی - تحلیلی قرار دارد. داده‌های مربوط به پیادهای جمهوری اسلامی ایران نیز از منابع کتاب‌خانه‌ای و وب‌محور (اینترنتی) جمع‌آوری شده است.

چارچوب نظری

الف) بررسی آموزه‌های سان تزو و کلازویتس

«سان‌زی»^۱ که براساس سیستم لاتین‌سازی وید-جایلز^۲ به «سان‌تزو»^۳ در لاتین ترجمه شده است، نویسنده مشهور چینی و صاحب اثر معروف «بینگ‌فا»^۴ که در انگلیسی با عنوان «هنر جنگ»^۵ شناخته می‌شود، می‌باشد. «سان تزو وو»^۶ یک ژنرال و استراتژیست نظامی بود که در سال‌های ۴۰۰ تا ۳۰۱ قبل از میلاد^۷ زندگی می‌کرد (Britannica, 2021). «لارنس فریدمن» در کتاب معروف «تاریخ استراتژی»^۸ ضمن آن‌که «سان تزو» را «مدل ماندگار جنگ جوی حکیم»^۹ می‌خواند، در مورد اندیشه وی عنوان می‌دارد: «تأثیر سان تزو در رویکرد اساسی [وی به] استراتژی نهفته است.

1. Sunzi
2. Wade-Giles romanization
3. Sun-tzu, also spelled Sun Tzu
4. Bingfa
5. The Art of War
6. Sun Tzu Wu
7. 400 BCE - 301 BCE
8. Strategy: A History
9. enduring model of the sage warrior

کتاب «هنر جنگ» تحت تأثیر فلسفه تائوئیستی^۱، به حکومت‌داری و جنگ^۲ می‌پردازد» (Freedman, 2013, p. 44).

دیگر متفکر و استراتژیست مورد بحث در این پژوهش، «کارل فیلیپ گاتلیب فون کلازویتس»^۳ متولد ۱ ژوئن ۱۷۸۰ در منطقه بورگ نزدیک شهر ماگدبورگ پروس^۴ (آلمان فعلی) می‌باشد که در ۱۶ نوامبر ۱۸۳۱ در شهر روکلا^۵ (لهستان فعلی) درگذشت. دست‌نوشته‌های کلازویتس پس از مرگ وی و با تلاش بیوه او در سال ۱۸۳۹ در کتابی با عنوان «درباره جنگ» منتشر گردید. «درباره جنگ» اثری ارزش‌مند در حوزه استراتژی است که تاکنون نیز اعتبار خود را حفظ نموده است (Gat, 2021). «فریدمن» درباره کلازویتس عنوان می‌دارد: ابهامات و تنش‌ها در کتاب «درباره جنگ» به مارکسیست‌ها، نازی‌ها و لیبرال‌ها اجازه داد تا آن کتاب را به‌عنوان پشتوانه‌ای معتبر برای نظریه‌ها و استراتژی‌های خود معرفی نمایند. حتی افرادی که کتاب «درباره جنگ» را اشتباه و منسوخ می‌دانستند وارد رقابت مستقیم با آن شدند، گویی اعتبار آن‌ها بستگی به تضعیف کلازویتس دارد (Freedman, 2013, p. 86).

با توجه به محدودیت‌های معمول مقالات علمی - پژوهشی، در این پژوهش تنها به ذکر چند عنصر اصلی اندیشه این دو استراتژیست بزرگ و پس از آن جدول شماره یک اکتفا می‌گردد. بدیهی است که بررسی تفکر این دو استراتژیست بزرگ می‌تواند موضوع چندین عنوان کتاب و مقاله مجزا باشد.

در این بخش به بررسی چهار موضوع «هدف جنگ»، «مطلوبیت جنگ»، «عنصر کلیدی جنگ» و «ماهیت جنگ» در اندیشه‌های این دو استراتژیست بزرگ می‌پردازیم.

۱) سان تزو

۱- الف) هدف جنگ در اندیشه سان تزو

«سان تزو» هدف جنگ را «از بین بردن اراده مقاومت و کنترل ذهنی و فیزیکی دشمن» می‌داند.

وی عنوان می‌دارد:

1. Taoist philosophy
2. statecraft as well as war
3. Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz
4. Burg, near Magdeburg, Prussia
5. Wroclaw

«در هنر عملی جنگ، بهترین کار این است که کشور دشمن [به صورت] کامل و دست نخورده تصرف شود^۱. در هم کوبیدن و نابود کردن آن چندان مناسب نیست. بنابراین، بهتر است ارتش [دشمن] را [وادار به] تسلیم کنید تا این که آن را نابود سازید^۳. به جای نابود کردن یک هنگ، یک دسته [یا جوخه] یا گروهان [دشمن] آن‌ها را مطیع [و تسلیم] سازید» (Sun Tzu, 2009, p. 11).

۱- ب) مطلوبیت جنگ در اندیشه سان تزو

«سان تزو» مطلوبیت جنگ را «در هم شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» می‌داند. وی عنوان می‌دارد:

«حد اعلای برتری، جنگیدن و مغلوب ساختن [دشمن] در نبردها نیست؛ حد اعلای برتری شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ می‌باشد^۴» (Sun Tzu, 2009, p. 11).

۱- ج) عنصر کلیدی جنگ در اندیشه سان تزو

«سان تزو» عناصر جنگ را «فریب» و «اطلاعات» می‌داند. وی در مورد عنصر «فریب» عنوان می‌دارد:

«کل جنگ [و جنگاوری] بر پایه فریب قرار دارد. در جایی که [دشمن] آمادگی ندارد به او حمله کنید [و] در جایی که انتظار ندارد، ظاهر شده [و به دشمن یورش ببرید]^۵» (Sun Tzu, 2009, pp. 4-5).

«سان تزو» در خصوص عنصر «اطلاعات» خاطر نشان می‌سازد:

«اگر شما دشمن را بشناسید و خود را [هم] بشناسید، نیازی نیست که از نتیجه صد جنگ هم بهراسید^۶. اگر خود را بشناسید، لکن دشمن را نشناسید به‌ازای هر پیروزی به‌دست آمده متحمل یک شکست خواهید شد [شانس پیروزی یا شکست مساوی خواهد بود]. اگر نه خود و نه دشمن را نشناسید، در هر نبردی تسلیم خواهید شد^۷ [و نابود خواهید شد]» (Sun Tzu, 2009, p. 13).

1. In the practical art of war, the best thing of all is to take the enemy's country whole and intact
2. to shatter and destroy
3. it is better to capture an army entire than to destroy it
4. supreme excellence consists in breaking the enemy's resistance without fighting
5. All warfare is based on deception. Attack him where he is unprepared, appear where you are not expected.
6. If you know the enemy and know yourself, you need not fear the result of a hundred battles
7. War Is Merely the Continuation of Policy by Other Means

۱- د) ماهیت جنگ در اندیشه سان تزو

«سان تزو» جنگ را «موضوع مرگ و زندگی» می‌داند. در این راستا وی عنوان می‌دارد: «هنر جنگ، برای دولت اهمیتی حیاتی دارد. [جنگ،] موضوع مرگ و زندگی و راهی به سوی ایمنی یا ویرانی می‌باشد.^۱ از این رو [جنگ،] یک موضوع تحقیق است که به هیچ وجه نمی‌توان آن را نادیده گرفت» (Sun Tzu, 2009, p. 3).

۲) کلایزویتس

۲- الف) هدف جنگ در اندیشه کلایزویتس

اندیشه‌های «کلایزویتس» تفاوت‌هایی اساسی با تفکر «سان تزو» دارد. «کلایزویتس» هدف جنگ را نابودی نیروهای مسلح دشمن می‌داند. وی عنوان می‌دارد: «نابودی [و تخریب] نیروهای [مسلح] دشمن ابزاری برای رسیدن به هدف می‌باشد»^۲ (Clausewitz, 2007, p. 199). «نیروهای مبارز [دشمن] باید نابود گردند: یعنی باید در شرایطی قرار گیرند که دیگر نتوانند مبارزه را ادامه دهند»^۳. هرگاه از عبارت «تخریب نیروهای [مسلح] دشمن» استفاده می‌کنیم، منظور ما این است» (Clausewitz, 2007, p. 32). وی در این راستا خاطر نشان می‌سازد که «نیرو - یعنی نیروی فیزیکی ... ابزار جنگ می‌باشد [و] هدف آن تحمیل اراده ما به دشمن است. به منظور تأمین این هدف، ما باید دشمن را ضعیف [و ناتوان] سازیم»^۴. این [موضوع،] از لحاظ نظری، هدف حقیقی جنگ می‌باشد» (Clausewitz, 2007, p. 13).

۲- ب) مطلوبیت جنگ در اندیشه کلایزویتس

«کلایزویتس» مطلوبیت جنگ را غلبه سیاسی یعنی تحمیل خواست و اراده خود به دشمن می‌داند. وی عنوان می‌دارد: «بدین سان، جنگ به کارگیری زور به منظور وادار نمودن دشمن به انجام [و گردن نهادن به] اراده [و خواست] ما می‌باشد»^۵ (Clausewitz, 2007, p. 13).

1. If you know neither the enemy nor yourself, you will succumb in every battle
2. destruction of the enemy's forces is the means to the end
3. The fighting forces must be destroyed: that is, they must be put in such a condition that they can no longer carry on the fight
4. Force—that is, physical force ... is thus the means of war; to impose our will on the enemy is its object. To secure that object we must render the enemy powerless
5. War is thus an act of force to compel our enemy to do our will

۲- ج) عنصر کلیدی جنگ در اندیشه کلازویتس

«کلازویتس» شدت عمل و استفاده حداکثری از زور را عنصر کلیدی جنگ می‌داند که بعد از وی در مفهوم نبرد ردآسا متجلی گردید. وی عنوان می‌دارد: «افراد خوش‌قلب [و نوع دوست]^۱ ممکن است فکر کنند که روش‌های مبتکرانه [و زیرکانه‌ای] برای خلع سلاح یا شکست دشمن بدون [ایجاد] خونریزی زیاد^۲ وجود دارد و ممکن است تصور کنند هدف حقیقی هنر جنگ^۳ همین است. هر چند [این امر] خوشایند به نظر می‌رسد، [لکن] مغالطه [و باور غلطی] است که باید آشکار شود: جنگ چنان امر خطیری است که [در آن] اشتباهات نشأت گرفته از مهربانی [و خوش‌قلبی] بدترین [نوع اشتباه] خواهد بود. استفاده حداکثری از زور^۴ به هیچ وجه با استفاده هم-زمان از عقل [و قوه عاقله]^۵ منافات ندارد. اگر یکی از طرف‌ها [ی جنگ] بدون اغماض و بی‌محابا از [حربه] خونریزی استفاده کند، در حالی که طرف دیگر [از این امر] خودداری می‌نماید، طرف اول دست برتر^۶ را خواهد داشت. طرفی [که بدون اغماض و بی‌محابا از حربه خونریزی استفاده کند]، طرف مقابل را وادار می‌کند که [او نیز] از این روش پیروی کند. هر طرف [جنگ] حریف خود را به سمت افراط [در خونریزی] سوق می‌دهد و تنها عامل محدودکننده [این چرخه هراس از] واکنش متقابل طرف دیگر در گیر در جنگ می‌باشد» (Clausewitz, 2007, pp. 13-14).

«کلازویتس» در بخش دیگری از کتاب خود متذکر می‌گردد: «اگر می‌خواهید بر دشمن خود غلبه کنید، باید تلاش خود را با قدرت مقاومت او^۷ متناسب سازید که می‌توان [این مهم] را محصول دو عامل جدایی‌ناپذیر دانست: مجموع ابزارهای در دسترس او و قدرت اراده او^۸» (Clausewitz, 2007, p. 16). همان‌گونه که مشخص است وی بدون اشاره به نام «سان‌تزو»، اساس فکری «سان‌تزو» «در هم شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» را زیر سوال برده و خونریزی زیاد و شدت عمل را تجویز می‌نماید.

1. Kind-hearted people
2. disarm or defeat an enemy without too much bloodshed
3. true goal of the art of war
4. maximum use of force
5. simultaneous use of the intellect
6. upper hand
7. his power of resistance
8. total means at his disposal and the strength of his will

۲- د) ماهیت جنگ در اندیشه کلایویتس

«کلایویتس» جنگ را ادامه سیاست با ابزارهای دیگر می‌داند. وی در نوشته‌های خود عنوان می‌دارد:

«جنگ صرفاً ادامه سیاست [لکن] با ابزارهای دیگر می‌باشد»^۱ (Clausewitz, 2007, p. 28).
 «جنگ چیزی جز ادامه سیاست [لکن] با ابزارهای دیگر نیست»^۲ (Clausewitz, 2007, p. 7).
 «تمامی جنگ‌ها را می‌توان به‌عنوان کنش‌هایی سیاسی [یا مبتنی بر سیاست] در نظر گرفت»^۳ (Clausewitz, 2007, p. 29).

در راستای تکمیل معرفی اندیشه‌های کلایویتس شایسته است که نگرش وی در خصوص مفاهیم استراتژی (راهبرد) و تاکتیک (راه کنش) نیز معرفی گردد. «کلایویتس» عنوان می‌دارد که طبق طبقه‌بندی ما، تاکتیک استفاده از نیروهای مسلح در درگیری [و نبرد] را آموزش می‌دهد. استراتژی، استفاده از درگیری‌ها [و نبردها] در راستای [دست‌یابی به] هدف جنگ می‌باشد^۴ (Clausewitz, 2007, p. 32).

واضح و مبرهن است که تفکر این دو استراتژیست بزرگ تفاوت‌هایی اساسی با هم دارد. در جدول شماره یک این تفاوت‌ها شرح داده شده است.

جدول ۱. مقایسه اجمالی نگرش استراتژیک سان‌تزو و کلایویتس

پارامتر مورد بررسی	سان‌تزو	کلایویتس
چگونگی حمله به دشمن	حمله به نقطه ضعف دشمن	حمله به نقطه ثقل (یا قوت) دشمن
هدف جنگ	از بین بردن اراده مقاومت و کنترل ذهنی و فیزیکی دشمن	تخریب نیروهای مسلح دشمن
عنصر کلیدی جنگ	فریب - اطلاعات	حمله رعدآسا (استفاده حداکثری از زور و شدت عمل)
مطلوبیت جنگ	درهم شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ	غلبه سیاسی (تحمیل اراده و خواست خود به دشمن)
ماهیت جنگ	تأکید بر ماهیت تدافعی جنگ (موضوع مرگ و زندگی و راهی به‌سوی ایمنی یا ویرانی)	ادامه سیاست لکن با ابزاری دیگر
کتاب عمده	هنر جنگ	درباره جنگ

(رضایی و تقوی‌نژاد، ۱۳۹۰، ص. ۲۳)

1. War Is Merely the Continuation of Policy by Other Means
2. war is nothing but the continuation of policy with other means
3. All Wars Can Be Considered Acts of Policy.
4. According to our classification, tactics teaches the use of armed forces in the engagement; strategy, the use of engagements for the object of the war

ب) دسته‌بندی پهپادهای ایرانی از حیث مأموریت

جدا از نقشی که دسته‌ای از پهپادهای ایرانی در تمرین‌های آموزشی پدافند هوایی یا تست موشک‌های هوا به زمین و هوا به هوا به‌عنوان هدف پرنده (جنگنده دشمن) ایفا می‌نمایند، می‌توان مأموریت پهپادهای ایرانی را در شش دسته: الف) ISTAR؛ ب) C4؛ ج) تهاجمی - بمب‌افکن^۱؛ د) نبرد هوایی^۲؛ ه) جنگ روانی^۳؛ و) جنگ الکترونیک^۴ تقسیم‌بندی نمود. اگرچه «موسسه امریکن اینترپرایز»^۵ در یکی از گزارش‌های خود عنوان می‌دارد: «ایران از پهپادها با دو هدف عمده استفاده می‌نماید: مراقبت و [مأموریت] تهاجمی»^۶ (Rubin, 2020, p. 7)، لکن می‌توان مأموریت پهپادهای ایرانی را در شش مورد فوق دسته‌بندی نمود.

ب-۱) ISTAR

ISTAR شامل چهار اصطلاح [جمع‌آوری] اطلاعات، مراقبت، هدف‌یابی و شناسایی^۷ می‌گردد و از ترکیب Target Acquisition + ISR (یا هدف‌یابی) تشکیل شده است. «ISR» سرواژه «گردآوری اطلاعات، نظارت (یا مراقبت) و شناسایی» است (نای، اونز و اونز، ۱۳۸۹، ص. ۱۳۷). «ISR» علامت اختصاری مرکب از حروف اول واژه‌های انگلیسی Intelligence, Surveillance and Reconnaissance به معنای اطلاعات، مراقبت [یا تجسس] و شناسایی می‌باشد.

ISR به تکنولوژی‌ها و سیستم‌هایی اشاره دارد که توانایی گردآوری، تفکیک، پردازش، انتقال و نمایش اطلاعات درباره رویدادهای بسیار پیچیده و بغرنجی که در مناطق وسیع جغرافیایی رخ می‌دهند، را فراهم می‌کنند (عاصف، ۱۳۸۷، ص. ۷).

«اطلاعات»، «مراقبت» و «شناسایی» عناصر اصلی قابلیت‌های دفاعی ایالات متحده را تشکیل می‌دهند و شامل طیف وسیعی از سیستم‌های کسب و پردازش اطلاعات مورد نیاز تصمیم‌گیران امنیت ملی و فرماندهان نظامی می‌باشند (Best, 2005, p. 2). ماهواره‌های جاسوسی، پهپادهای شناسایی، تجهیزات شنود از راه دور و هواپیماهای آواکس از اصلی‌ترین سیستم‌های «ISR» می‌باشند.

1. Attack- Bomber
2. Air Combat
3. Psychological Warfare
4. Electronic Warfare or EW
5. American Enterprise Institute (AEI)
6. Iran uses drones for two main purposes: surveillance and attack
7. Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, and Reconnaissance (ISTAR)

هدف‌یابی^۱ همان‌گونه که از نام آن بر می‌آید فرآیندی است که مطابق آن اهدافی در منطقه مورد مراقبت، شناسایی و ثبت می‌گردند تا در صورت لزوم مورد حمله قرار گیرند. فرآیند هدف‌یابی نیز مأموریتی اطلاعات‌محور می‌باشد.

بنابراین، ISTAR ترکیب Target Acquisition + ISR (یا هدف‌یابی) می‌باشد. می‌توان گفت که ISTAR اصلی‌ترین نقشی است که استراتژیست‌های نظامی جمهوری اسلامی ایران برای پهپادهای ایرانی تعریف نموده‌اند. «مراقبت می‌تواند یک چالش بزرگ برای کشوری به وسعت و مساحت ناهموار [و کوهستانی] ایران باشد. اندازه ایران شش برابر بریتانیا یا تقریباً هم‌اندازه شش ایالت کالیفرنیا، آیداهو، نوادا، نیومکزیکو، اورگان و واشنگتن است. در حالی که ارتش ایران بر دفاع سرزمینی^۲ تمرکز دارد، اساسنامه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی این واحد نخبه را موظف به دفاع از انقلاب می‌کند، خواه [در مقابل] دشمنان خارجی باشد یا داخلی. از این رو، طبیعی است که هر دو بال نیروی نظامی ایران [یعنی ارتش و سپاه] پهپادها را به‌منظور تأمین امنیت زیرساخت‌های کلیدی و مرز^۳ مشتاقانه پذیرفتند» (Rubin, 2020, p. 7).

یکی دیگر از اندیشکده‌های آمریکایی پهپادهای نسل مهاجر بالأخص پهپاد مهاجر ۶ را در زمره پهپادهای با قابلیت ISTAR معرفی می‌نماید (United Against Nuclear Iran, 2021, p. 5). لازم به ذکر است که مهاجر ۶ پهپادی شناسایی-مراقبت-رزمی می‌باشد. از جمله پهپادهای شناسایی-مراقبت جمهوری اسلامی می‌توان به شاهد ۱۲۱، سیمرخ (شاهد ۱۷۱)، ابابیل (قابلیت رزمی را نیز دارا می‌باشد)، تلاش، مهاجر ۲/۱، مهاجر ۳ (درنا)، مهاجر ۴ (هدهد)، سبک‌بال، صادق (نمونه ارتقا یافته پهپاد مهاجر ۲ نوین (M2N) با قابلیت شناسایی-رزمی)، ناظر (پهپاد بالگرد) و سهند اشاره نمود.

ب-۲) C4

C4 به فناوری‌ها و سیستم‌هایی اشاره می‌کند که فرماندهی، کنترل، ارتباطات و پردازش رایانه‌ای را تأمین می‌کند (نای، اونز و اونز، ۱۳۸۹، ص. ۱۳۷).

1. Target Acquisition
2. territorial defense
3. key infrastructure and the border

C4 از حروف اول چهار واژه انگلیسی که با حرف C آغاز می‌گردند، تشکیل گردیده که عبارت‌اند از Comandar, Control, Communion, Computer و به معنای فرماندهی، کنترل، ارتباطات و کامپیوتر می‌باشد. C4 در جنگ‌های نوین نیز حائز اهمیت است. در جنگ‌های نوین که اطلاعات رکن رکین آن است، کشور مهاجم با برهم زدن سیستم‌های یادشده با استفاده از تاکتیک‌ها و تکنیک‌های متنوع، نیروهای نظامی کشور مورد تهاجم را در حالت بی‌خبری، بلاتکلیفی و سردرگمی نگه می‌دارد و پس از تبدیل آن‌ها به یک نیروی بی‌خاصیت، آن‌ها را نابود می‌سازد (رضایی و پرتو، ۱۳۹۶، ص. ۶۵).

به‌عنوان مثال در جریان جنگ اول خلیج فارس، نیروهای ائتلاف به‌رهبری ایالات متحده، با برهم زدن سیستم‌های فرماندهی، کنترل و ارتباطات ارتش عراق، شیرازه گارد ریاست جمهوری عراق را که یک نیروی نظامی زبده و متخصص بود، آن‌چنان برهم زد که این نیرو نتوانست هیچ‌گونه تحرک خاصی از خود نشان دهد و در عرض ۴ روز شکست کامل را پذیرا شد و این مهم میسر نمی‌گشت مگر به مدد بی‌اطلاع نگه‌داشتن آنان از مرکز فرماندهی و فضای نبرد (رضایی و تقوی‌نژاد، ۱۳۹۰، صص. ۸۴-۸۳).

تافلر در این زمینه معتقد است که: «... برای جلوگیری از رسیدن اطلاعات به بالا یا پائین در زنجیره فرماندهی دشمن، ارتباطات دشمن را از میان ببرید و ابتکار عمل را به‌دست گیرید و بالاتر از همه بدانید دشمن چه می‌کند و نگذارید بفهمد که شما چه می‌کنید» (مردانی شهربابک، ۱۳۸۸، ص. ۱۱).

پیاده‌های ایرانی نقشی اساسی در زنجیره C4 جمهوری اسلامی ایران بالأخص در سطح منطقه و ارتباط با متحدان جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه در زمان‌های بحران و جنگ ایفا می‌نمایند. در گزارش «بنیاد هریتیج» در رابطه با پیاده‌های جمهوری اسلامی ایران آمده است: «ایران نه تنها در راستای دفاع از کشور برای نیروهای نظامی و شبه‌نظامی خود پیاده می‌سازد، که برای حمایت از متحدان و نیروهای نیابتی خود^۱ [که] به‌منظور پیشبرد منافع سیاسی-نظامی ایران [در سطح منطقه تلاش می‌نمایند] نیز مبادرت به ساخت پیاده می‌نماید» (Brookes, 2019, p. 6). سایت «مشرق‌نیوز» از سایت‌های نزدیک به محافل امنیتی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نیز در این

1. to support its allies and proxies

راستا عنوان می‌دارد: «با توجه به این که فرماندهان سپاه، به صراحت و قاطعیت موضوع هدایت ماهواره‌ای پهپادهای ایرانی را مطرح کرده‌اند، باید مطمئن بود که موضوع تأمین پایدار این ارتباط ماهواره‌ای نیز حل شده است و هم اکنون این پهپادها، در شعاعی وسیع در حال حمایت و پشتیبانی از رزمندگان مقاومت در هر مکان مورد نیاز در شعاعی بسیار بزرگ هستند» (مشرق‌نیوز، ۱۳۹۵، فروردین ۸، پاراگراف ۲۸). برخی دیگر از اندیشکده‌های غربی نیز ادعای تحویل برخی از پهپادهای ایرانی به محور مقاومت (مشخصاً حزب‌ا... و حماس) را مطرح می‌نمایند (Zwijnenburg & Hoorn, 2015, p. 14).

ب-۳) تهاجمی-بمب افکن

در ادبیات مرسوم، به پهپادی که تسلیحات جنگی نظیر بمب، موشک و راکت را با خود حمل می‌نماید و می‌تواند به واسطه آن‌ها اهدافی را مورد حمله قرار دهد، پهپاد رزمی (UCAV)^۱ گفته می‌شود.

جمهوری اسلامی ایران سال‌های متمادی است که برخی از پهپادهای خود را به قابلیت حمل بمب، موشک و راکت مجهز نموده است.

کرار را می‌توان اولین حرفه‌ای جمهوری اسلامی ایران دانست. «تلاش اختصاصی ایران به منظور تولید پهپادهای تهاجمی بومی در اواسط دهه ۲۰۰۰ به‌طور جدی آغاز شد و بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰، دهه‌ای که ایران شاهد رونمایی از سکوهاى مختلف پهپادهای رزمی جدید^۲ بود، به ثمر نشست. اولین موردی که ایران فاش نمود، پهپاد کرار^۳ در سال ۲۰۱۰ بود» (United Against Nuclear Iran, 2021, p. 8).

از جمله UCAVهای ایران می‌توان به فطرس، صاعقه، شاهد ۱۲۹، شاهد ۱۳۳، غزه (شاهد ۱۴۹)، شاهد ۱۶۱، شاهد ۱۹۱، کمان ۲۲، حماسه، سفره‌ماهی اشاره نمود که می‌توانند مأموریت شناسایی-مراقبت را نیز انجام دهند. البته جمهوری اسلامی ایران سرمایه‌گذاری زیادی را بر روی پهپادهای انتحاری^۴ انجام داده است. این پهپادها با حمل مواد منفجره، خود را به هدف کوبیده و آن‌را نابود می‌سازند که یادآور اقدام خلبانان ژاپنی در کوبیدن هواپیمای خود به ناوهای هواپیمابر

1. Unmanned Combat Aerial Vehicles (UCAV)
2. various new combat UAV platforms
3. Karrar (Striker)
4. kamikaze drone

ایالات متحده در جریان جنگ جهانی دوم می‌باشد، با این تفاوت که در پهپادهای انتحاری خلبانی نیست که از بین برود. «رعد»، «طوفان»، «کیان» و «آرش» از جمله پهپادهای انتحاری جمهوری اسلامی ایران هستند.

ب-۴) نبرد هوایی

امروزه و با نصب موشک‌های هواپه‌هوا^۱ بر روی پهپادها می‌توان آن‌ها را در نبردهای هوایی نیز به کار گرفت. جمهوری اسلامی ایران نیز این ایده را عملیاتی نموده است و با نصب موشک‌های دوش‌پرتاب^۲ میثاق-۱ بر روی پهپاد «سریر» از این پهپاد در نبردهای هوایی استفاده می‌نماید. استفاده انبوه از این پهپاد در زمان تهاجم انبوه جنگنده‌های دشمن قطعاً مزایای زیادی را به همراه خواهد داشت.

ب-۵) جنگ روانی

استفاده از پهپادها در مأموریت انجام جنگ روانی علیه دشمن (مشخصاً نیروهای ایالات متحده در سطح منطقه غرب آسیا) دو وجه و بخش دارد:

الف) بخش اول به چالش کشیده شدن برتری هوایی ایالات متحده به عنوان یکی از نقاط قوت آن کشور توسط پهپادهای جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. امری که مورد تأیید مقامات نظامی ایالات متحده نیز قرار دارد. به عنوان نمونه، ژنرال «فرانک مک‌کنزی»، رئیس ستاد فرماندهی مرکزی ایالات متحده [سنتکام]^۳ در گزارش خود به کمیته خدمات مسلح مجلس نمایندگان ایالات متحده هشدار داد که استفاده گسترده ایران از هواپیماهای بدون سرنشین کوچک و متوسط [در مأموریت‌های] مراقبت و تهاجمی موجب گردیده که «برای اولین بار پس از جنگ کره، ما بدون برتری هوایی کامل عملیات انجام دهیم»^۴ (Martin & Capaccio, 2021, April 20, paragraph 13).

ب) بخش دوم، تاکتیک‌هایی نظیر پخش تراکت توسط پهپادهای جمهوری اسلامی ایران در راستای عملیات روانی می‌باشد. به عنوان نمونه پهپاد حازم دارای چنین قابلیت می‌باشد. پهپاد حازم

1. air-to-air missile (AAM)

2. Man-portable air-defense systems (MANPADS or MPADS)

3. head of U.S. Central Command, General Frank McKenzie

4. "for the first time since the Korean War, we are operating without complete air superiority,"

در سال ۹۳ نسبت به پخش تعداد زیادی از تراکت‌ها و متن‌های متناسب با عملیات روانی بر روی مواضع دشمن فرضی اقدام نمود.

ب-۶) جنگ الکترونیک

مطابق تعریف «فرهنگ واژگان نظامی»، «جنگ الکترونیکی» یک عملیات نظامی است که دربرگیرنده کاربرد انرژی الکترومغناطیسی به منظور تعیین، بهره‌برداری، کاهش یا ممانعت از به کار بردن امواج الکترومغناطیسی به وسیله دشمن بوده و همچنین اقداماتی را دربر می‌گیرد که به کمک آن‌ها، استفاده از امواج الکترونیکی به وسیله نیروهای خودی تأمین می‌گردد. جنگ الکترونیکی شامل سه بخش می‌باشد:

الف- اقدامات پشتیبانی الکترونیکی [ESM]^۱

ب- اقدامات ضد الکترونیکی [ECM]^۲

ج- اقدامات ضد ضد الکترونیکی [ECCM]^۳ (رستمی، ۱۳۸۶، ص. ۳۳۱).

«جنگ الکترونیک به شکلی از دفاع در برابر تسلیحات دقیق و سیستم‌های پیشرفته «فرماندهی، کنترل، ارتباطات و جاسوسی» مبدل شده است، زیرا قادر است پهنه دیده‌بانی تجهیزات الکترونیک سیستم‌های شناسایی و پدافندهوایی طرف مقابل را کور کند. از این رو، جنگ الکترونیک به یکی از ارکان ضروری در همه سطوح هنر نظامی مبدل شده است» (پانت‌لگیانیس، ۱۳۸۹، ص. ۲۹۰).

نصب تجهیزات انجام «جنگ الکترونیک» بر روی پهپادهای ایرانی در سال‌های اخیر مورد توجه استراتژیست‌های نظامی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفته است. به‌عنوان نمونه، اخیراً جهاد خودکفایی نیروی زمینی ارتش طیف کاملی از محصولات جنگال در حوزه هشدار دهنده‌ها، سیستم‌های کشف و اختلال راداری جهت نصب بر روی پهپادها را رونمایی کرده است (مشرق-نیوز، ۱۴۰۰، اردیبهشت ۱۵، پاراگراف ۱). یکی از قابلیت‌های پهپاد «کیان»، شناسایی و حمله انتحاری به مراکز شنود و جنگ الکترونیک دشمن می‌باشد.

البته ارتقای قابلیت جنگ الکترونیک پهپادهای ایرانی و طراحی پهپادهای مختص به این مأموریت یکی از الزامات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که می‌طلبد سرمایه-گذاری عظیمی در این حوزه انجام پذیرد.

1. Electronic Support Measures(ESM)
2. Electronic counter Measures(ECM)
3. Electronic counter-counter Measures(ECCM)

بررسی یافته‌های تحقیق

مطابق با آموزه‌های استراتژیک سان‌تزو، پهپاد ابزاری است که چهار کارکرد استراتژیک دارد: الف) می‌تواند به‌تنهایی یا به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ضعف دشمن را مورد حمله قرار دهد؛ ب) هم به‌تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی به تحقق هدف «شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» مساعدت شایانی می‌نماید؛ ج) موجب شناخت دقیق دشمن و کسب اطلاعات حساس از او می‌شود؛ د) از آن‌جا که کل جنگ بر پایه فریب قرار دارد، می‌تواند با انجام جنگ الکترونیک فریب دشمن را محقق نماید و یا در فریب سامانه‌های راداری و پدافندی دشمن نقش مهمی ایفا نماید؛

مطابق با آموزه‌های استراتژیک کلازوتیس، پهپاد ابزاری است که سه کارکرد استراتژیک دارد: الف) می‌تواند به‌تنهایی یا به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ثقل و قوت دشمن را مورد حمله قرار دهد؛ ب) هم به‌تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقشی اساسی در تحقق هدف «تخریب نیروهای مسلح دشمن» ایفا می‌نماید؛ ج) به‌واسطه کارکرد عالی، تحمیل اراده و خواست سیاسی خودی به دشمن را تسهیل می‌نماید.

جدول ۲. بررسی نقش پهپادها در آموزه‌های استراتژیک دو استراتژیست بزرگ تاریخ (سان‌تزو و کلازوتیس)

ردیف	مطابق با آموزه‌های استراتژیک سان‌تزو	مطابق با آموزه‌های استراتژیک کلازوتیس
۱	پهپاد ابزاری است که می‌تواند به‌تنهایی یا به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ضعف دشمن را مورد حمله قرار دهد.	پهپاد ابزاری است که می‌تواند به‌تنهایی یا به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ثقل و قوت دشمن را مورد حمله قرار دهد.
۲	پهپاد ابزاری است که هم به‌تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی به تحقق هدف «شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» مساعدت شایانی می‌نماید.	پهپاد ابزاری است که هم به‌تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقشی اساسی در تحقق هدف «تخریب نیروهای مسلح دشمن» ایفا می‌نماید.
۳	پهپاد ابزاری است که موجب شناخت دقیق دشمن و کسب اطلاعات حساس از او می‌شود.	پهپاد ابزاری است که به‌واسطه کارکرد عالی، تحمیل اراده و خواست سیاسی خودی به دشمن را تسهیل می‌نماید.
۴	از آن‌جا که کل جنگ بر پایه فریب قرار دارد، پهپاد می‌تواند با انجام جنگ الکترونیک فریب دشمن را محقق نماید و یا در فریب سامانه‌های راداری و پدافندی دشمن نقش مهمی ایفا نماید.	

بنابراین، پهپاد هم مطابق آموزه‌های سان‌تزو و هم مطابق آموزه‌های کلازوتیس، ابزار و سلاحی استراتژیک می‌باشد.

منبع: نگارندگان

در این بخش به تجزیه و تحلیل فرضیه اصلی پژوهش می‌پردازیم. مطابق با آموزه‌های استراتژیک سان‌تزو، پهپادهای جمهوری اسلامی ایران چهار کارکرد استراتژیک را دارا می‌باشند. هم‌چنین براساس آموزه‌های استراتژیک کلایویتس، پهپادهای جمهوری اسلامی ایران از سه کارکرد استراتژیک برخوردار هستند. به‌منظور فرضیه آزمون و با توجه به محدودیت‌های حجمی مقالات علمی-پژوهشی، لازم است که (چهار + سه) کارکرد استراتژیک فوق درخصوص پهپادهای جمهوری اسلامی ایران و علیه دشمنی به‌نام ایالات متحده را مورد بررسی قرار دهیم. بدیهی است که می‌توان این هفت کارکرد استراتژیک را در مورد دشمنانی نظیر رژیم صهیونیستی و رقبای منطقه‌ای نظیر عربستان سعودی نیز بررسی نمود که می‌تواند موضوع پژوهش دیگری باشد.

ج) بررسی نقاط قوت ارتش ایالات متحده

با بررسی عملکرد ارتش ایالات متحده در جنگ اول خلیج فارس (عملیات‌های سپر صحرا^۱، طوفان صحرا^۲ و شمشیر صحرا^۳)، نبرد بالکان، عملیات اشغال افغانستان (آزادی پایدار^۴) و عملیات اشغال عراق می‌توان نقاط قوت نیروهای نظامی ایالات متحده را استخراج نمود. این نقاط قوت عبارت‌اند از:

- ۱) انجام عملیات «SEAD»^۵ یا سرکوب دفاع هوایی دشمن پیش از آغاز عملیات زمینی؛
- ۲) برهم زدن «C4»^۶ کشور مورد تهاجم از طریق جنگ الکترونیک و ...؛
- ۳) برتری در سیستم‌های «ISR»^۷ یا سیستم‌های «اطلاعات، مراقبت (تجسس) و شناسایی»؛
- ۴) برتری در انجام عملیات‌های هوایی شامل بمباران زیرساخت‌های کشور مورد تهاجم، پشتیبانی از عملیات زمینی، از بین بردن «برتری هوایی» کشور مورد تهاجم، ترورهای هوشمند و ...؛
- ۵) برتری در نیروهای «زرهی» شامل تجهیزات و نفرات؛
- ۶) وجود زیرساخت‌های قوی از جمله پایگاه‌های گسترده شده در سرتاسر جهان، ناوهای هواپیمابر، هواپیماها و کشتی‌های تدارکاتی و ... که می‌تواند نبرد را حتی هزاران کیلومتر دورتر از خاک آمریکا برای نظامیان آن کشور تسهیل سازد؛ و
- ۷) برتری در انجام «عملیات روانی»

1. Operation Desert Shield
 2. Operation Desert Storm
 3. Operation Desert Sabre
 4. Operation Enduring Freedom (OEF)
 5. Suppression of Enemy Air Defence (SEAD)

این موارد هفت رکن اصلی نبردهای اخیر ایالات متحده هستند که با امکانات و تجهیزاتی نظیر ناوهای هواپیمابر، ماهواره‌ها، هواپیماهای بدون سرنشین، آواکس‌ها، سامانه‌های جنگ الکترونیک، رادارها، بمب‌افکن‌ها و جنگنده‌های پیشرفته، بمب‌ها و موشک‌های هوشمند و نقطه‌زن، تانک‌های آبرامز، پایگاه‌های گسترده شده در سرتاسر جهان، رسانه‌ها و ... تجلی می‌یابند.

د) بررسی نقاط ضعف ارتش ایالات متحده

تجهیزات و امکاناتی نظیر ناوهای هواپیمابر، ماهواره‌ها، هواپیماهای بدون سرنشین، آواکس‌ها، سامانه‌های جنگ الکترونیک، رادارها، بمب‌افکن‌ها و جنگنده‌های پیشرفته، بمب‌ها و موشک‌های هوشمند و نقطه‌زن، تانک‌های آبرامز، پایگاه‌های گسترده شده در سرتاسر جهان، رسانه‌ها و ... اگرچه مایه قوت ارتش ایالات متحده می‌باشند، لکن خود این تجهیزات و امکانات دارای نقاط ضعف متعددی هستند. کافی است که با دقت و بررسی این نقاط ضعف را استخراج نمود تا در مواقع ضروری آن‌ها را مورد تهاجم قرار داد.

ه) تجزیه و تحلیل عملکرد پیاده‌های جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده با استفاده از آموزه‌های سان تزو

ه-۱) پیاده‌سازی است که می‌تواند می‌تواند به‌نهایی یا به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ضعف دشمن را مورد حمله قرار دهد.

هریک از تسلیحات و تجهیزاتی که موجب قدرت و قوت ماشین جنگی ایالات متحده گردیده است، دارای نقاط ضعف مختص به خود هستند. پیاده‌ها می‌توانند به این نقاط ضعف حمله نمایند. در این بخش به ذکر یک نمونه اکتفا می‌گردد.

پایگاه‌های گسترده شده در سرتاسر جهان یکی از ارکان قدرت نیروی نظامی ایالات متحده می‌باشد. ارتش آمریکا به‌واسطه این پایگاه‌ها نسبت به انتقال بسیار آسان و سهل نفرت، تجهیزات و لجستیک به صحنه نبرد اقدام می‌نماید. این پایگاه‌های گسترده شده در سرتاسر جهان اگرچه مایه قدرت و قوت ماشین جنگی ایالات متحده هستند، لکن در مواقع منازعه، بحران و جنگ به‌عنوان یک هدف جنگی در دسترس عمل می‌نمایند. در غرب آسیا و نمونه جمهوری اسلامی ایران، این پایگاه‌ها یک هدف جنگی در تیررس پیاده‌های جمهوری اسلامی ایران هستند.

«موسسه بین‌المللی مطالعات راهبردی (IISS)» به‌عنوان یک منبع معتبر و مورد استناد ارتش‌های جهان، در گزارش سال ۲۰۲۰ خود، کشورهای میزبان پایگاه‌ها (های) نظامی ایالات متحده

در منطقه غرب آسیا را ذکر نموده که در جدول شماره دو تنها به ذکر پایگاه‌های نظامی ایالات متحده در کشورهای اطراف ایران بسنده شده است.

بدیهی است که جمهوری اسلامی ایران می‌تواند تمامی این پایگاه‌ها به‌همراه نفرات و تجهیزات مستقر در آن را با پهپادهای رزمی (UCAV) و مخصوصاً پهپادهای انتحاری مورد حمله قرار دهد و این نکته‌ای است که در گزارش «بنیاد هریتیج» بدان اشاره شده است: «نیروها و منافع ایالات متحده در خاورمیانه [غرب آسیا] به‌صورت آشکارا با تهدید پهپادهای مسلح^۱ ایران و به‌صورت بالقوه با تهدید پهپادهای مسلح متعلق به متحدان و نیروهای نیابتی آن [کشور]^۲ مواجه هستند. کشتی‌های جنگی ایالات متحده، پایگاه‌های نظامی، نیروها و تأسیسات دیپلماتیک در خاورمیانه همه می‌توانند هدف پهپادهای رزمی (UCAV) ایران یا سایرین قرار گیرند» (Brookes, 2019, p. 11).

جدول ۳. پایگاه‌های نظامی ایالات متحده در کشورهای اطراف در سال ۲۰۲۰

ردیف	نام کشور میزبان پایگاه(های) نظامی ایالات متحده	تعداد نیروهای مستقر	تجهیزات و امکانات مستقر در کشور میزبان
۱	بحرین (زیرنظر سنکام)	۵۰۰۰ نفر	مقر فرماندهی نیروهای مرکزی (سنکام) ۵ فروند AV-8VB Harrier: ۵ فروند P-8A Posiedon دو آتشبار پدافند هوایی MIM-104E/F Patriot PAC-2/-3
۲	عمان سعودی (زیرنظر سنکام)	۲۰۰۰ نفر	۱۲ فروند F-22A Raptor: ۵ فروند جنگنده جنگ الکترونیک EF-18G Growler یک آتشبار پدافند هوایی MIM-104E/F Patriot PAC-2/-3
۳	امارات متحده عربی (زیرنظر سنکام)	۵۵۰۰ نفر	۱۲ فروند F-15C Eagle: ۱۸ فروند F-15E Strike Eagle ۱۲ فروند F-35A Lightning II: ۴ فروند هواپیمای جاسوسی U-2 ۴ فروند E-3 Sentry: ۱۲ فروند KC-10A یک اسکادران پهپاد RQ-4 Global Hawk دو آتشبار پدافند هوایی MIM-104E/F Patriot PAC-2/-3
۴	کویت (زیرنظر سنکام)	۱۳۵۰۰ نفر	یک اسکادران بالگرد تهاجمی: یک تیپ نیروی [مخصوص] پشتیبانی: ۱۲ فروند MV-22B Osprey: یک اسکادران پهپاد MQ-9A Reaper سه آتشبار پدافند هوایی MIM-104E/F Patriot PAC-2/-3
۵	قطر (زیرنظر سنکام)	۱۰۰۰۰ نفر	۴ فروند RC-135 Rivet Joint: ۴ فروند E-8C JSTARS ۲۴ فروند KC-135R/T Stratotanker: ۴ فروند C-17A Globemaster ۴ فروند C-130H/J-30 Hercules دو آتشبار پدافند هوایی MIM-104E/F Patriot PAC-2/-3 رادار AN/TPY-2 X-band radar (در اختیار فرماندهی استراتژیک ایالات متحده)
۶	اردن (زیرنظر سنکام)	۲۳۰۰ نفر	۱۲ فروند F-15E Strike Eagle: ۱۲ فروند پهپاد MQ-9A Reaper
۷	ترکیه (زیرنظر فرماندهی اروپا)	۱۷۰۰ نفر	۱۴ فروند KC-135: سامانه اطلاعات الکترونیکي (ELINT) EP-3E Aries II: یک پایگاه هوایی در اینچولیک: یک تأسیسات پشتیبانی در ازمیر: یک تأسیسات پشتیبانی در آنکارا: رادار AN/TPY-2 X-band radar (در اختیار فرماندهی استراتژیک ایالات متحده)
۸	عراق (زیرنظر سنکام)	۶۰۰۰ نفر	یک تیپ مکانیزه: یک جوخه دفع مواد منفجره (EOD): یک اسکادران بالگرد تهاجمی AH-64E Apache
۹	سوریه (زیرنظر سنکام)	۱۵۰۰ نفر	یک گردان تفنگدار دریایی: یک گروه رزمی مجهز

(The International Institution for Strategic Studies, 2020, pp. 56-57)

1. armed drone threat
2. from its allies and proxies

۵-۲) پهپاد ابزاری است که هم به‌تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثر بخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی به تحقق هدف «شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» مساعدت شایانی می‌نماید.

همان‌گونه که پیش‌تر ذکر گردید، ژنرال «فرانک مک‌کنزی»، رئیس ستاد فرماندهی مرکزی ایالات متحده [سنتکام] در گزارش خود به کمیته خدمات مسلح مجلس نمایندگان ایالات متحده هشدار داد که استفاده گسترده ایران از هواپیماهای بدون سرنشین کوچک و متوسط [در مأموریت‌های] مراقبت و تهاجمی موجب گردیده که «برای اولین بار پس از جنگ کره، ما بدون برتری هوایی کامل عملیات انجام دهیم»^۱ (Martin & Capaccio, 2021, April 20, paragraph 13).

همین موضوع یعنی از دست رفتن برتری هوایی کامل برای اولین بار پس از جنگ کره به‌واسطه پهپادهای ایرانی است که موجب گردید ایالات متحده به موشک‌باران پایگاه عین‌الاسد در عراق توسط جمهوری اسلامی ایران که در پاسخ به ترور ناجوانمردانه شهید والامقام حاج قاسم سلیمانی صورت پذیرفت، عکس‌العملی نشان ندهد و یا پس از سرنگونی پهپاد «گلوبال هاوک» در ۳۰ خرداد ۱۳۹۸ توسط پدافند هوایی ایران، نتواند این اقدام را به‌صورت نظامی پاسخ دهد. بنابراین می‌توان گفت که پهپادهای جمهوری اسلامی می‌توانند به‌تنهایی به تحقق هدف «شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» مساعدت نمایند.

در این‌جا لازم است که عبارت «اثر بخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی» را تشریح نمایم. به‌دلیل محدودیت‌های حجمی تنها به ذکر یک مورد بسنده می‌گردد.

فرض می‌شود که قرار است حجم انبوهی از موشک‌های بالستیک ایرانی به‌سمت یک پایگاه آمریکایی در منطقه شلیک گردد. ایالات متحده اقدامات خود به‌منظور مقابله با موشک‌های بالستیک جمهوری اسلامی ایران را در سه فاز (۱) شلیک (شناسایی پیش از پرتاب)، (۲) فاز میانی و (۳) فاز شیرجه و بازگشت به جو طراحی و عملیاتی نموده است. به‌دلیل استفاده استراتژیست‌های جمهوری اسلامی ایران از سه راه کار «متحرک نمودن پرتاب‌گر (لانچر)های موشک‌های بالستیک»، «ایجاد قابلیت شلیک موشک از پرتاب‌گرهای در حال حرکت» و «استفاده از سیلوهای زیرزمینی گسترده شده در سرتاسر خاک ایران» امکان انهدام موشک‌های بالستیک ایرانی در فاز

1. "for the first time since the Korean War, we are operating without complete air superiority,"

نخست به حداقل رسیده است. ایالات متحده در فاز دوم مقابله با موشک‌های بالستیک، از موشک‌های «THAAD»^۱ استفاده می‌نماید. در فاز سوم، موشک‌های بالستیک شلیک شده، توسط سامانه‌های PAC-3 یا پاتریوت رهگیری و منهدم می‌شوند. این سامانه‌ها علی‌رغم دارا بودن نقاط ضعف بسیار مهم در مقابله با موشک‌های بالستیک ایرانی (از جمله سرعت بسیار بالای موشک‌های بالستیک ایرانی)، قادر خواهند بود بخشی از (و نه تمامی) موشک‌های بالستیک ایرانی که در حجم انبوه به سمت اهداف شلیک خواهند شد را منهدم نمایند (رضایی و تقوی‌نژاد، ۱۳۹۰، صص. ۳۰۶-۳۰۲).

اکنون حالتی را فرض نماییم که پیش از شلیک انبوه موشک‌های بالستیک ایرانی، پهپادهای رزمی (UCAV) و انتحاری (Kamikaze) جمهوری اسلامی ایران به سمت آتشبارها و رادارهای سامانه‌های «تاد» و «پاتریوت» مستقر در منطقه گسیل شوند و آن‌ها را نابود سازند یا به واسطه جنگ الکترونیک در کارکرد آن‌ها اختلال جدی ایجاد نمایند (نظیر لحظاتی قبل از حمله موشکی به پایگاه عین‌الاسد). در چنین حالتی، تعداد بسیار بیشتری از موشک‌های بالستیک اهداف را نابود خواهند نمود.

بنابراین، پهپادها می‌توانند «اثر بخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی» را تشدید نموده و به تحقق هدف «شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» مساعدت نمایند.

۳-۵) پهپاد ابزاری است که موجب شناخت دقیق دشمن و کسب اطلاعات حساس از او می‌شود.

پیش‌تر اشاره گردید که از منظر «سان‌تزو»، اگر شما دشمن را بشناسید و خود را [هم] بشناسید، نیازی نیست که از نتیجه صد جنگ هم بهر اسید (Sun Tzu, 2009, p. 13). پهپادهای ISTAR جمهوری اسلامی ایران نقش بی‌بدیلی در شناسایی توان رزمی و عملیاتی نیروی فرمانطقه‌ای (ایالات متحده) در سطح منطقه غرب آسیا دارند. اگرچه منظور «سان‌تزو» از «شناخت دقیق دشمن» چیزی بیشتر از شناخت توان رزمی دشمن می‌باشد و تمامی ابعاد روانی و ذهنی دشمن (از جمله نحوه تصمیم‌گیری دشمن) را در بر می‌گیرد، لکن پر واضح است که پهپاد شناخت دقیق دشمن، بالأخص توان رزمی و عملیاتی او را محقق می‌سازد.

1. Terminal High-Altitude Area Defense (THAAD)

۴-۵) از آن‌جا که کل جنگ بر پایه فریب قرار دارد، پهپاد می‌تواند با انجام جنگ الکترونیک فریب دشمن را محقق نماید و یا در فریب سامانه‌های راداری و پدافندی دشمن نقش مهمی ایفا نماید.

در این بخش نیز، پهپاد نقشی بی‌بدیل را بر عهده دارد. به‌عنوان نمونه، در رزمایش «الی بیت-المقدس ۱» که در ۲۳ اسفند ۱۳۹۷ برگزار گردید از ۵۰ پهپاد رزمی (UCAV) به‌صورت هم‌زمان و به‌منظور حمله به مواضع دشمن فرضی استفاده گردید و پهپادها توانستند عملیات تهاجمی (Attack) را با موفقیت انجام داده و با بمب‌های هوشمند و نقطه‌زن خود اهداف از پیش تعیین شده را با دقت بالایی مورد اصابت قرار دهند که تصاویر ویدئویی آن در فضای مجازی موجود می‌باشد.

در یک نبرد واقعی این حجم از پهپادها می‌توانند در موج اول حملات به سامانه‌های پدافندی دشمن حمله نمایند. حتی اگر ۸۰ درصد پهپادهای یورش برنده به سامانه‌های پدافندی دشمن (رادارها+آتشبارها) در مرحله اول مورد اصابت قرار گیرند و فقط ۲۰ درصد باقی‌مانده بتوانند سامانه‌ها را با بمب‌های هوشمند مورد اصابت قرار دهند، در موج دوم جنگنده‌ها، موشک‌ها و پهپادهای جمهوری اسلامی ایران خواهند توانست با فراخ‌بال بیشتری به عملیات پردازند. مضاف بر این حالت، می‌توان حالت دیگری را فرض نمود که پهپادهای جمهوری اسلامی ایران به‌واسطه تجهیزات مخصوص جنگ الکترونیک (EW) که بر روی آن‌ها نصب گردیده و با انجام جنگ الکترونیک در عملکرد رادارهای سامانه‌های پدافندی دشمن اختلال ایجاد نمایند. در چنین حالتی نیز عملاً کل سامانه‌های پدافندی دشمن که رادار-پایه هستند از کار خواهند افتاد (البته سامانه‌های پدافندی دشمن که بر پایه فروسرخ یا اینفرارد عمل می‌نمایند از کار نخواهند افتاد). بنابراین پهپاد را می‌توان یک ابزار و سلاح بسیار مهم در فریب دشمن دانست.

و) تجزیه و تحلیل عملکرد پهپادهای جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده با استفاده از آموزه‌های کلازویتس

و-۱) پهپاد ابزاری است که می‌تواند به‌تنهایی یا به‌واسطه تشدید اثر بخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقاط ثقل و قوت دشمن را مورد حمله قرار دهد.

پهپاد هم می‌تواند به نقطه ضعف دشمن و هم به نقطه ثقل آن حمله نماید. با پهپاد می‌توان به کلیه نقاط قوت و ثقل ارتش ایالات متحده شامل ناوهای هواپیمابر، هواپیماهای بدون سرنشین،

آواکس‌ها، سامانه‌های جنگ الکترونیک، رادارها، تانک‌های آبرامز، پایگاه‌های گسترده شده در سرتاسر جهان و حتی جنگنده‌های پیشرفته آن یورش برد و به آن‌ها آسیب جدی وارد نمود. با تصویربرداری از عملیات پهپادها می‌توان رسانه‌ها که یکی دیگر از اجزای ماشین جنگی ایالات متحده هستند را آن‌چنان مسحور ساخت که نتوانند با تکنیک‌های اغراق^۱، تصویری از ارتش ایالات متحده به‌عنوان موجودی شکست‌ناپذیر بسازند. بنابراین، با تصویربرداری از عملیات پهپادها، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند در جنگ روایت‌ها^۲ هم پیروز شود. از این‌رو، می‌توان ادعا نمود که پهپاد هم می‌تواند به نقطه ضعف دشمن و هم به نقطه ثقل آن حمله نماید.

و-۲) پهپاد ابزاری است که هم به تنهایی و هم به‌واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقشی اساسی در تحقق هدف «تخریب نیروهای مسلح دشمن» ایفا می‌نماید.

بمب‌های هوشمند نصب شده بر روی پهپادهای رزمی (UCAV) جمهوری اسلامی ایران نظیر قائم، سدید، یاسین و بالابان می‌توانند تلفات انسانی شدیدی را به دشمن وارد نمایند. البته لازم است که جمهوری اسلامی ایران در زمینه تجهیز پهپادهای خود به موشک‌های هوشمند و نقطه‌زن گام‌های اساسی و بلندی را بردارد که قطعاً مورد توجه طراحان و استراتژیست‌های نظامی جمهوری اسلامی قرار دارد.

و-۳) پهپاد ابزاری است که به‌واسطه کارکرد عالی، تحمیل اراده و خواست سیاسی خودی به دشمن را تسهیل می‌نماید.

«دانیل آر. کوتس»، مدیر اطلاعات ملی ایالات متحده در جلسه شهادت‌کنگره در ۲۹ ژانویه ۲۰۱۹ در رابطه با گزارش ارزیابی جامعه اطلاعاتی ایالات متحده^۳ از تهدیدهای جهانی متوجه آن کشور، در خصوص توان موشکی و پهپادی جمهوری اسلامی ایران عنوان داشت: حملات موشکی و پهپادی تلافی‌جویانه ایران به اهداف داعش در سوریه^۴ پس از حمله به رژه نظامی ایران در اهواز در ماه سپتامبر، به احتمال زیاد به‌منظور ارسال پیامی به دشمنان احتمالی^۱ بود

1. Exaggeration
2. War of Narratives
3. The United States Intelligence Community (IC)
4. Iran's retaliatory missile and UAV strikes on ISIS targets in Syria

که از عزم تهران برای تلافی در هنگام حمله [به آن کشور] حکایت دارد و نشان‌دهنده بهبود قابلیت‌های نظامی ایران و [هم‌چنین] توان‌مندی [آن کشور] برای نمایش زور [و قدرت]^۲ می‌باشد (Coats, 2019, p. 29).

آقای «کوتس» به‌عنوان مقام اطلاعاتی ارشد ایالات متحده درست می‌گوید. به‌واسطه نمایش قدرت^۳ یا نمایش زور توسط پهپادهای رزمی (UCAV) و شناسایی (ISTAR)، جمهوری اسلامی ایران در صدد تحمیل اراده و خواست سیاسی خود به دشمن می‌باشد. عدم پاسخ نظامی ایالات متحده به موشک‌باران پایگاه عین‌الاسد در عراق توسط جمهوری اسلامی ایران که در پاسخ به ترور ناجوانمردانه شهید والامقام حاج قاسم سلیمانی صورت پذیرفت و یا عدم پاسخ نظامی به سرنگونی پهپاد «گلوبال هاوک» در ۳۰ خرداد ۱۳۹۸ توسط پدافند هوایی ایران، دو مصداق عینی تحمیل اراده و خواست سیاسی جمهوری اسلامی ایران به دشمن به‌واسطه توان نظامی (و از جمله توان پهپادی) می‌باشد.

ز) نگاه استراتژیست‌های نظامی ایالات متحده به پهپادهای جمهوری اسلامی ایران: نگاه سون‌تزوئی یا کلازویتس

پاسخ اجمالی به پرسش فوق آن است که استراتژیست‌های آمریکایی از رویکرد کلازویتسی تبعیت می‌کنند و به توان نظامی کشورهای دیگر هم از زاویه دید کلازویتسی می‌نگرند. به‌صورت کلی نگاه آمریکایی‌ها به پهپادهای جمهوری اسلامی ایران در یک قالب بزرگ‌تر و کلی‌تر می‌گنجد. آمریکایی‌ها، پهپادهای جمهوری اسلامی ایران را جزئی از قابلیت‌های «ضددسترسی / ممانعت منطقه‌ای (A2/AD)»^۴ می‌بینند.

به‌منظور توضیح این مطلب لازم است به سند راهنمای راهبردی دفاعی (DSG) سال ۲۰۱۲ ایالات متحده اشاره نمایم که در آن برای اولین بار مفهوم «ضددسترسی / ممانعت منطقه‌ای (A2/AD)» مطرح گردید و در آن به نام «ایران» به‌عنوان یکی از تهدیدهای مهم متوجه ایالات متحده اشاره گردید: «به‌منظور حمایت از منافع ملی ایالات متحده و دستیابی به اهداف

1. potential adversaries
2. Iran's improving military capabilities and ability to project force
3. Power Projection (or Force Projection or Strength Projection)
4. anti-access and area denial (A2/AD)

استراتژی امنیت ملی سال ۲۰۱۰، نیروی مشترک نیازمند تنظیم مجدد قابلیت‌های خود و سرمایه‌گذاری‌های اضافی برای موفقیت در مأموریت‌های زیر می‌باشد: «مقابله با تروریسم و جنگ‌های نامنظم»، «جلوگیری از تهاجم [به ایالات متحده] و شکست آن»، «نمایش قدرت با وجود چالش‌های ضد دسترسی / ممانعت منطقه‌ای»^۱، «مقابله با تسلیحات کشتار جمعی»، «انجام دادن عملیات به‌طور موثر در فضای مجازی و فضا»، «حفظ بازدارندگی هسته‌ای موثر، امن و ایمن»، «دفاع از میهن و ارائه پشتیبانی به مقامات غیر نظامی»، «تأمین یک حضور باثبات»، «پیاده نمودن ثبات و عملیات‌های ضد شورش» و «اجرای عملیات‌های بشردوستانه، امدادرسانی و سایر عملیات‌های دیگر» (The White House, 2012, pp.4-6).

در ذیل مأموریت‌های «نمایش قدرت با وجود چالش‌های ضد دسترسی / ممانعت منطقه‌ای (A2/AD)» نام جمهوری اسلامی ایران ایران قید شده است.

در توضیح مأموریت «نمایش قدرت با وجود چالش‌های ضد دسترسی / ممانعت منطقه‌ای (A2/AD)» نیز آمده است «به‌منظور مقابله معتبر با دشمنان بالقوه و ممانعت از دستیابی آن‌ها به اهداف، ایالات متحده باید توانایی خود برای نمایش قدرت در مناطقی که دسترسی و آزادی عمل ما در آن‌ها به چالش کشیده شده را حفظ کند. در این مناطق، دشمنان خیره‌زده از قابلیت‌های نامتقارن شامل جنگ الکترونیک و جنگ سایبر، موشک‌های بالستیک و کروز، سامانه‌های دفاع هوایی پیشرفته، مین‌گذاری و سایر روش‌ها به‌منظور پیچیده نمودن محاسبات عملیاتی ما استفاده می‌نمایند. کشورهایی نظیر چین و ایران به تلاش جهت دستیابی به ابزارهای نامتقارن به‌منظور مقابله با قابلیت‌های طرح‌ریزی قدرت ما ادامه می‌دهند، این در حالی است که تکثیر تسلیحات پیشرفته و تکنولوژی آن‌ها می‌تواند به بازیگران غیردولتی نیز تسری یابد. بر این اساس، نیروی نظامی ایالات متحده باید به سرمایه‌گذاری مورد نیاز جهت حصول اطمینان از عملیات موثر در محیط‌های ضد دسترسی / ممانعت منطقه‌ای بپردازد. این موضوع می‌تواند شامل اجرای «مفهوم دسترسی عملیاتی مشترک»^۳، حفظ قابلیت‌های زیر سطحی، توسعه یک بمب‌افکن

1. Project Power Despite Anti-Access/Area Denial Challenges
2. sophisticated adversaries
3. Joint Operational Access Concept

خفاکار (استیلث) جدید، ارتقای توان دفاع موشکی و ادامه تلاش‌ها به منظور افزایش اثربخشی قابلیت‌های فضا- پایه مهم شود». (Ibid, pp.4-5)

لازم به ذکر است که «A2/AD» مفهومی است که در سالیان اخیر به‌وفور در ادبیات متخصصان نظامی ایالات متحده مورد استفاده قرار می‌گیرد. پیدایش قابلیت‌ها و استراتژی‌های ضد دسترسی (A2) و ممانعت منطقه‌ای (AD) به‌عنوان «یک مشکل برای سیاست خارجی ایالات متحده» مطرح است. «A2/AD» قابلیت ایالات متحده در نمایش قدرت و نیرو در شرایط خاص خود را عقیم می‌گذارد. با استفاده از استراتژی «A2/AD»، دشمنان منطقه‌ای قادر به مقابله با حضور و نمایش قدرت ایالات متحده خواهند بود. این قابلیت و استراتژی اجازه می‌دهد تا دشمنان با ایالات متحده در سراسر عمق عملیاتی و استراتژیک^۱ آن مخاصمه نمایند. (Alcazar, 2012, p. 42) (Air-Sea Battle Office, 2013, pp.2-4)

بین واژه «ضد دسترسی» و «ممانعت منطقه‌ای» تفاوت وجود دارد. واژه «ضد دسترسی» اشاره به اقدامات و قابلیت‌هایی، معمولاً «برد بلند»^۲ دارد که به منظور جلوگیری از ورود «نیروهای متخاصم» به منطقه عملیاتی [درگیری] طراحی می‌گردد. واژه «ممانعت منطقه‌ای» اشاره به آن دسته از اقدامات و قابلیت‌ها، معمولاً «برد کوتاه» دارد که نه به منظور نگه داشتن یک نیروی متخاصم خارجی و جلوگیری از ورود آن به منطقه، بلکه برای محدود کردن آزادی عمل آنان در منطقه عملیاتی [درگیری] طراحی می‌گردد. (Department of Defence, 2012, p. i)

از آن‌جا که استراتژیست‌ها و طراحان نظامی ایالات متحده، «پیاده‌ها» را جزئی از قابلیت‌های «ممانعت منطقه‌ای» می‌بینند و در نظریه‌گیری‌ها، در این بخش تنها به ذکر این دسته از قابلیت‌ها پرداخته می‌شود و اشاره‌ای به قابلیت‌های «ضد دسترسی» نمی‌گردد.

قابلیت‌های «ممانعت منطقه‌ای» کلیدی عبارت‌اند از:

- «نیروی هوایی و سیستم‌های دفاع هوایی ثابت و متحرک که به منظور ممانعت از برتری هوایی ایالات متحده در منطقه هدف طراحی شده‌اند».
- «سیستم‌های بدون سرنشین شامل هواپیماهای بدون سرنشین و وسایل نقلیه بدون سرنشین زیرآبی که می‌توانند به منظور جمع‌آوری اطلاعات یا شلیک در منطقه هدف پرتاب شوند».

1. operational and strategic depth
2. long-range

- «موشک‌های ضدکشتی کوتاه برد و زیردریایی‌های مجهز به اژدر به منظور ممانعت از برتری دریایی ایالات متحده در منطقه هدف».

- «راکت، توپ، موشک و خمپاره‌های هدایت شونده^۱ دقیق که به منظور حمله به اهداف زمینی شامل نیروهای زمینی طراحی شده‌اند و از دقت و کشندگی^۲ بالاتری نسبت به سلاح‌های پیشین برخوردارند».

- «تسلیحات شیمیایی و میکروبی به منظور ممانعت از استفاده از مناطق منتخب».

- «قابلیت‌های تهاجم سایبری و الکترونیک به منظور کاستن، خنثی نمودن و تخریب فرماندهی و کنترل (C2) ایالات متحده در منطقه عملیاتی».

- «استفاده از مین‌های زمینی و دریایی فراوان با قابلیت بستن سریع تنگه‌ها، گذرگاه‌های زمینی، خطوط ساحلی و فرودگاه‌ها».

- «قایق‌های کوچک مسلح و مملو از مواد منفجره^۳ در تنگه‌ها و آب‌های ساحلی محدود شده».

- «نیروهای مانور زمینی».

- «نیروهای عملیات ویژه با قابلیت اقدام مستقیم و جنگ غیرمتعارف در منطقه هدف».

قابلیت‌های فوق، تنها در اختیار کشورهای قدرت‌مند قرار ندارند، در حال حاضر به‌طور فزاینده‌ای در اختیار کشورهای ضعیف‌تر و حتی بازیگران غیردولتی قرار دارند. برخی از دشمنان [ایالات متحده] تنها تعداد محدودی از این قابلیت‌ها را دارا هستند اما برخی دیگر، سیستم‌های «ضد دسترسی / ممانعت منطقه‌ای» پیشرفته کاملاً یکپارچه و لایه‌بندی شده شامل سیستم‌های هوایی، فضایی، زمینی، دریایی و نیروهای سایبری که توسط یک سیستم فرماندهی و کنترل واحد هدایت می‌شوند، را گسترش داده‌اند. این سیستم‌ها در حالت حمایت متقابل از یکدیگر قرار دارند و به‌گونه‌ای به کار گرفته می‌شوند که مهاجم برای شکست یک قابلیت باید خود را در معرض دید دیگر [قابلیت‌ها] قرار دهد (Ibid, pp. 10-11).

بنابراین می‌توان گفت که نگاه آمریکایی‌ها به پهپادهای جمهوری اسلامی ایران نگاهی کل‌زویستی است و آن‌را جزئی از قابلیت‌های «ضد دسترسی / ممانعت منطقه‌ای (A2/AD)»^۴ در نظر می‌گیرند.

1. Guided Rockets, Artillery, Missiles, and Mortars (G-RAMM)
2. lethality
3. Armed and explosives-laden small boats
4. anti-access and area denial (A2/AD)

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، عناصر اصلی نگرش دو استراتژیست بزرگ تاریخ یعنی سان تزو و کلازویتس مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مطابق با آموزه‌های استراتژیک سان تزو، پهپاد ابزاری است که چهار کارکرد استراتژیک دارد:

الف) می‌تواند نقاط ضعف دشمن را مورد حمله قرار دهد؛ ب) هم به تنهایی و هم به واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی به تحقق هدف «شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ» مساعدت شایانی می‌نماید؛ ج) موجب شناخت دقیق دشمن و کسب اطلاعات حساس از او می‌شود؛ د) از آنجا که کل جنگ بر پایه فریب قرار دارد، می‌تواند با انجام جنگ الکترونیک فریب دشمن را محقق نماید و یا در فریب سامانه‌های راداری و پدافندی دشمن نقش مهمی ایفا نماید؛

هم‌چنین مطابق با آموزه‌های استراتژیک کلازویتس، پهپاد ابزاری است که سه کارکرد استراتژیک دارد:

الف) می‌تواند نقاط ثقل و قوت دشمن را مورد حمله قرار دهد؛ ب) هم به تنهایی و هم به واسطه تشدید اثربخشی دیگر تسلیحات و تجهیزات نظامی نقشی اساسی در تحقق هدف «تخریب نیروهای مسلح دشمن» ایفا می‌نماید؛ ج) به واسطه کارکرد عالی، تحمیل اراده و خواست سیاسی خودی به دشمن را تسهیل می‌نماید.

هر یک از این موارد در مورد جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفت.

استراتژیست‌ها و طراحان نظامی جمهوری اسلامی ایران می‌باید به دو موضوع بسیار مهم توجه اساسی مبذول دارند: الف) افزایش قابلیت و ظرفیت پهپادهای ایرانی به‌منظور حمل تجهیزات پیشرفته جنگ الکترونیک در باندهای X، Ku، S، UHF و VHF بر روی آنها (اگرچه اقدامات خوبی صورت پذیرفته لکن کافی نیست).

ب) ساخت موشک نقطه‌زن و هوشمند (نظیر موشک هلفایر) و نصب آن بر روی پهپادهای ایرانی. در حال حاضر پهپادهای رزمی (UCAV) جمهوری اسلامی ایران از بمب‌های هوشمند نصب شده نظیر قائم، سدید، یاسین و بالابان بهره می‌گیرند که اگرچه قدرت رزمی و توان تخریبی

بالایی را بدان‌ها بخشیده است، لکن طراحی موشک (که با بمب تفاوت دارد) برای پهپادهای رزمی (UCAV) جمهوری اسلامی ایران اقدامی ضروری است. ضمناً این نکته مورد بحث قرار گرفت که استراتژیست‌های آمریکایی از رویکرد کلازویتسی تبعیت می‌کنند و به توان نظامی کشورهای دیگر هم از زاویه دید کلازویتسی می‌نگرند. به صورت کلی نگاه آمریکایی‌ها به پهپادهای جمهوری اسلامی ایران در یک قالب بزرگ‌تر و کلی‌تر می‌گنجد. آمریکایی‌ها، پهپادهای جمهوری اسلامی ایران را جزئی از قابلیت‌های «ضددسترسی/ممانعت منطقه‌ای (A2/AD)» می‌بینند.

فهرست منابع

- پانت‌لگیانیس، فانوریوس (۱۳۸۹). انقلاب در امور نظامی: شیوه روسی. در ادوارد هالپین و دیگران. جنگ سایبر، جنگ اینترنتی و انقلاب در امور نظامی. ترجمه روح‌اله طالبی آرانی. تهران: مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش‌ها.
- رستمی، محمود (۱۳۸۶). فرهنگ واژه‌های نظامی. چاپ دوم. تهران: انتشارات ایران سبز.
- رضایی، نیما و پرتو، فتح‌اله (۱۳۹۶). جنگ اطلاعاتی ایالات متحده علیه جمهوری اسلامی ایران: ماهیت، کارکردها و ابزارهای مقابله. تهران: نشر دا.
- رضایی، نیما و سیدمجتبی تقوی‌نژاد (۱۳۹۰). ایالات متحده و ایران در تقابل استراتژیک؛ ابزارهای مقابله ایران در جنگ احتمالی. تهران: نشر هورمزد.
- عاصف، رضا (۱۳۸۷). بررسی اطلاعات. تهران: انتشارات دانشکده و پژوهشکده اطلاعات و امنیت. مردانی شهربابک، محمد (۱۳۸۸). جمع‌آوری نوین اطلاعات و امنیت ملی. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- مصلحی، حیدر و رضایی، نیما (۱۳۹۹). درآملی بر نظریه‌ها، مکاتب و رویکردها در باب «امنیت»: اسلام و غرب. تهران: نشر دا.
- نای، جوزف س.، اونز، ج. ر. و اونز، ویلیام ا. (۱۳۸۹). امتیاز اطلاعاتی آمریکا. در دیوید س. آلبرترس و دانیل س. پاپ. گزیده‌ای از عصر اطلاعات: الزامات امنیت ملی در عصر اطلاعات. ترجمه علی‌آبادی و رضا نخجوانی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- وب‌سایت مشرق‌نیوز (۱۴۰۰، اردیبهشت ۱۵). آغاز یک مأموریت مهم و جدید برای خانواده مشهور پیاده‌های ایرانی/ «مهاجر ۶» مهبیای سرکوب پدافند هوایی دشمن می‌شود +عکس. بازیابی شده در ۱۴۰۰/۷/۲۵ از: <https://www.mashreghnews.ir/news/1211296>/آغاز-یک-مأموریت-مهم-و-جدید-برای-خانواده-مشهور-پیاده‌های-ایرانی
- وب‌سایت مشرق‌نیوز (۱۳۹۵، فروردین ۸). ایران چهارمین عضو باشگاه سازندگان «پیاده مسلح» با هدایت ماهواره‌ای در جهان شد +عکس. بازیابی شده در ۱۴۰۰/۷/۲۵ از: <https://www.mashreghnews.ir/news/549591>/ایران-چهارمین-عضو-باشگاه-سازندگان-پیاده-مسلح-با-هدایت-ماهواره‌ای
- Air-Sea Battle Office (2013). Air-Sea Battle: Service Collaboration To Address Anti-access & Area Denial Challenges. Retrieved from *United States*

- Department of Defence (DoD)* Website: <http://archive.defense.gov/pubs/ASB-ConceptImplementation-Summary-May-2013.pdf>
- Alcazar, V. (2012). Crisis Management and the Anti-Access/Area Denial Problem. *Strategic Studies Quarterly*, Vol. 6, Issue. 4, pp. 42-70
- Best, R. A. (2005). Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance (ISR) Programs. Retrieved from *Federation of American Scientists (FAS)* Website: www.fas.org/sgp/crs/intel/RL32508.pdf
- Britannica, The Editors of Encyclopaedia (2021). Sunzi. Retrieved from *Encyclopedia Britannica* Website: <https://www.britannica.com/biography/Sunzi>
- Brookes, P. (2019). The Growing Iranian Unmanned Combat Aerial Vehicle Threat Needs U.S. Action. Retrieved from *The Heritage Foundation* Website: <https://www.heritage.org/sites/default/files/2019-09/BG3437.pdf>
- Clausewitz, C. V. (2007). *On War*. Translated by Michael Howard & Peter Paret. Abridged with an Introduction and Notes by Beatrice Heuser. New York: Oxford University Press.
- Coats, D. R. (2019). Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community (Congressional Testimonies 2019). Retrieved from *Office of Director of National Intelligence (ODNI)* Website: <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR---SSCI.pdf>
- Department of Defence (2012). JOINT OPERATIONAL ACCESS CONCEPT (JOAC). Retrieved from United States Department of Defence (DoD) Website: http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/JOAC_Jan%202012_Signed.pdf
- Freedman, L. (2013). *Strategy: A History*. New York: Oxford University Press.
- Fukuyama, F. (2021). Droning On in the Middle East. Retrieved from *American Purpose* Website: <https://www.americanpurpose.com/blog/fukuyama/droning-on/>
- Gat, A. (2021). Carl von Clausewitz. Retrieved from *Encyclopedia Britannica* Website: <https://www.britannica.com/biography/Carl-von-Clausewitz>
- Gertler, J. (2012). U.S. Unmanned Aerial Systems (Congressional Research Service (R42136)). Retrieved from *Federation of American Scientists (FAS)* Website: www.fas.org/sgp/crs/natsec/R42136.pdf
- Martin, P., & Capaccio, A. (2021, April 20). Iran Is a Daily Threat as U.S. Dominance Wanes, General Says. Retrieved from *Bloomberg* Website: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-04-20/iran-presents-daily-threat-as-u-s-dominance-wanes-general-says>
- Rubin, M. (2020). A Short History of the Iranian Drone Program. Retrieved from *American Enterprise Institute (AEI)* Website: <https://www.aei.org/wp-content/uploads/2020/08/A-short-history-of-the-Iranian-drone-program.pdf?x91208>
- Sun Tzu (2009). *The Art of War*. Translated by Lionel Giles, M.A. Edited by Aggott Hönsch István. New York: Pax Librorum Publishing House.
- The International Institution for Strategic Studies (IISS) (2020). *The Military Balance 2020: The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics*. Retrieved from *The International Institution for Strategic Studies (IISS)* Website: <https://www.iiss.org/publications/the-military->

balance/military-balance-2020-book#:~:text=The
%20annual%20assessment%20of%20military,security%20policymaking%2C%2
0analysis%20and%20research.

The White House (2012). Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities For 21st Century Defence. Retrieved from *United States Department of Defence (DoD)* Website: www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf

United Against Nuclear Iran (2021). The Iranian Drone Threat. Retrieved from *The United Against Nuclear Iran* Website: https://www.unitedagainstnucleariran.com/sites/default/files/Update%20-%20Resource%20-%20The%20Iranian%20Drone%20Threat_JS_04-29-21_CMJ_JS_CMJ_CLEAN.pdf

Zwijenburg, W., & Hoorn, K. V. (2015). Unmanned & Uncontrolled: Proliferation of unmanned systems and the need for improved arms export controls. Retrieved from *Pax for Peace Institute (PAX)* Website: <https://paxforpeace.nl/media/download/pax-proliferation-drones-opm-final-spreads.pdf>

